

Velká říjnová socialistická revoluce jako počátek „skutečné lidské historie“ byla projevem historické zákonitosti, vyústěním nejpokrokovějších snah lidstva o uskutečnění společenského pokroku. Proto se stala „hlavní událostí XX. století, která od základů změnila průběh rozvoje celého lidstva“ [Usnesení 1977].

Příklad Velkého října jako praktické realizace vědecké teorie společnosti, marxismu-leninismu, orientoval celé mezinárodní dělnické hnutí na soustřeďování sil k zápasu s buržoazií, jejíž historická role patří minulosti. Po Velké říjnové socialistické revoluci došlo především k vyhranění politických sil, důsledně revolučních, ideologicky principiálních a internacionálních, což vedlo ke vzniku komunistických stran — a to nejen v Evropě, ale také na ostatních kontinentech. Zároveň měl vznik sovětského státu inspirující vliv na rozvoj národně osvobodeneckého hnutí. Jeho rozmach v současné době i existence národních států se opírají o odkaz Velkého října a o všestrannou podporu socialistických zemí, především Sovětského svazu a jeho komunistické strany.¹

Pod vlivem idejí Velkého října se formovala i Komunistická strana Československa. Už ve svém programovém prohlášení na ustavujícím sjezdu v roce 1921 vyjádřila svou odlišnost od ostatních tehdejších politických stran v Československu a zároveň ideovou spřízněnost s myšlenkami Velkého října slovy: „Jsme více než politická strana, jsme předvoj nového života, a tvoříme nové poměry, chceme vytvořit i nové lidi“ [Ustavující sjezd KSČ].

Komunistická strana Československa se změnila v revoluční stranu nového typu

za přímé pomoci V. I. Lenina. O leninské pojetí třídního boje v různých vývojových etapách se opírala v zápase s buržoazií při uplatňování politiky jednotné fronty proti fašismu i v zápase o socialistický charakter republiky v letech 1945—1948. Tehdy se dělnická třída Československa rozhodla následovat pod vedením své komunistické strany příkladu cílevědomého boje za uskutečnění odkazu Velkého října, v němž dělnická třída Sovětského svazu a celý sovětský lid prokazoval neokázalý heroismus a nadšenou sebedůvěru i přesvědčení o vítězství socialismu.

Rozvoj socialistické společnosti v Československu plně potvrzuje internacionální platnost Velkého října a leninského projektu budování socialismu. V. I. Lenin, vycházející z marxistické teorie společnosti a z praxe třídního zápasu v Rusku, nevytvářel koncepci socialistického vývoje pro zvláštní podmínky Ruska. Naopak, pracoval obecnou teorií socialistické revoluce a socialistické výstavby, kterou realizoval ve zvláštních podmínkách, v nichž probíhala socialistická revoluce v Rusku.

V. I. Lenin jako geniální politický vůdce, tvůrčí marxista, usiloval o to, zapojit do osvobodovacího boje proletariátu veškeré vymoženosti dosavadního rozvoje vědy a techniky. Trval na spojení revoluce s vědou a kulturou, a to nejen ve výrobě, ale ve veškerém společenském životě. Socialistická revoluce jako poslední revoluce v dějinách, v níž jde o překonání veškerého třídního antagonismu, nastoluje jako ústřední problém proces vyzrávání socialistického charakteru společenských vztahů rozvoj tvořivých sil a schopností člověka. V. I. Lenin usiloval — z hlediska

¹ R. Arismendi, první tajemník ÚV KS Uruguaye, právem poukázal na to, že se o rozhodující vliv Sovětského svazu a socialistického společenství ve světě opírají nejen národy Asie a Afriky, které

si zvolily cestu socialistického vývoje, ale i ostatní národní státy, které by byly ve smrtelném nebezpečí, kdyby neexistovalo nové rozložení sil ve světě. [R. Arismendi 1977.]

potřeb strategického cíle revoluce i bezprostřední potřeby zvýšit kulturní úroveň společnosti — o to, aby se součástí revolučního procesu stalo šíření vzdělání a kultury na základě jejich třídního pochoopení a rozvíjení kulturní aktivity pracujících. Zároveň zkoumal celý revoluční proces probíhající v sovětské společnosti v souvislosti s vývojem a pohybem vyspělých kapitalistických zemí. Obojí pak sledoval z hlediska vývojových tendencí uplatňujících se v celosvětovém měřítku. Velká říjnová socialistická revoluce nebyla jen věcí ruského proletariátu; pod vedením své strany v čele s V. I. Leninem probíjaval cestu k osvobození dělnické třídy a pracujících celého světa.

Strategické zaměření socialistické revoluce, tvůrčí rozvíjení marxistické teorie a její spojování s revoluční praxí prvních kroků na poli socialistické výstavby činí z Lenina jedinečnou osobnost v politických dějinách dvacátého století. Ve svém teoretickém díle i v politické praxi předjel i obsah i složitost zápasů, jimiž prochází lidstvo v současné době.

Uskutečňování leninských principů výstavby socialismu, k nimž patří smělý, tvůrčí přístup k řešení nových problémů, nastolovaných socialistickou praxí a obrážejících se v analýzách a projektech dalšího vývoje Sovětského svazu a ostatních socialistických zemí, představují současnou podobu realizace odkazu Velkého října.

To si velice dobře uvědomují buržoazní politikové a teoretici obhájci kapitalismu. Proto využívají všech svých intelektuálních a materiálních zdrojů a mobilizují své nečetné přívržence a nepřátele socialismu uvnitř socialistických zemí, aby znevážili výsledky osvobozovacího úsilí komunistických a dělnických stran, aby zaseli nedůvěru mezi dělnickou třídu a ostatní pracující, zejména inteligenci v socialistických zemích a postavili hráz lži a pomluv mezi socialistické země a ostatní svět.

V současné době k tomuto účelu používají hrubého ideologického nátlaku, ideologické diverze a zároveň zdánlivě účelného popírání socialismu jako reálné skutečnosti. Proto jej přiřazují, popírajíce vedoucí úlohu dělnické třídy, k tzv. indu-

striální nebo postindustriální společnosti. Zakrývají tím skutečnost, že socialismus je v podstatě jinou společností než kapitalismus, že jejím základním zájmem není reprodukce kapitálu, ale všestranný rozvoj člověka. To je také jeden z hlavních důvodů, proč musí být výrazným rysem našeho ofenzivního postupu v zápase proti imperialismu úsilí o to, aby se pracující v kapitalistických zemích i v ostatním světě dověděli o socialismu pravdu.

Přesvědčivým důkazem přednosti socialismu před kapitalismem je uskutečňování reálného humanismu prostřednictvím všestranného rozvoje osobnosti socialistického člověka. Právě tento program, formulovaný na XXV. sjezdu KSSS a na sjezdech komunistických a dělnických stran socialistických zemí, je dalším krokem vpřed v uskutečňování historického poslání dělnické třídy. Vyjadřuje hlubokou souvislost mezi cílevědomě řízeným procesem vytváření socialistických mezilidských vztahů na základě zespolčenštění výrobních prostředků a nepřetržitého rozvoje výrobních sil a formováním nového člověka.

Tato souvislost, z níž vyrůstá sjednocování objektivních a subjektivních stránek v každé z vývojových etap reálného socialismu, proniká veškerou praxí Komunistické strany Československa od samého počátku budování socialismu. Klement Gottwald tehdy prohlásil: „V socialistickém státě se hospodářství řízené podle vědeckého plánu rychle rozvíjí, národní bohatství vzrůstá a užívá se ho ke zvýšení blahobytu všeho občanstva. Je samozřejmé, že v takovém řádu, který nezná vykořisťování, bídy a nezaměstnanosti, se mění i vztahy mezi lidmi a jejich morálka, že v něm vyrůstá opravdu nový, ušlechtlejší člověk“ [Gottwald 1961 : 61].

Pro formování socialistického člověka je nezbytné uvědomělé osvojování si nových hodnot v procesu společenské i individuální praxe, masové rozvíjení aktivity, iniciativy a tvořivosti, jdoucí ruku v ruce s uspokojováním, rozvíjením a utvářením potřeb spjatých s rozvíjením lidských smyslů člověka „pro vnímání celého bohatství lidské bytosti a přírody“ [Marx, Engels 1958].

Celý komplex dialektických vztahů a závislostí mezi objektivními společenskými procesy a přetvářením lidského subjektu vyjadřuje kauzální závislost na celkových kvalitativních přeměnách, jimiž socialistická společnost prochází; je spjat se změnami vlastnických vztahů, s rozvojem výrobních sil, s dynamikou třídní struktury, v níž dochází ke sblížování tříd na bázi vedoucí úlohy dělnické třídy a její sebe-přeměny; ústí v přeměnu psychiky všech sociálních tříd a skupin, jejich hodnotových orientací, s nimiž se mění i vědomí a psychika jednotlivců. Z člověka, jehož psychologie, hodnotová orientace a způsob života jsou individualistické, protože jsou determinovány soukromovlastnickými společenskými vztahy, se stává osobnost v zásadě kolektivistická, protože žije ve společnosti, v níž „svobodný rozvoj každého je podmínkou svobodného rozvoje všech“ [Marx, Engels 1958].

Proces kvalitativních společenských přeměn se hluboce dotýká každého jednotlivého člověka a jeho vazeb ke společnosti, k vlastní třídě, k pracovnímu kolektivu, k rodině a přátelům, k minulosti i budoucnosti. Člověk však v něm není „přízpůsobován“, jednostranně adaptován. Je zde objektem i subjektem zároveň. Sám mění společenské podmínky svého života a spolu s tím mění i sám sebe. Přeměna společnosti a přeměna člověka jdou ruku v ruce. Hloubka těchto přeměn nemá v minulosti obdoby, protože jde o změnu samých základů lidských vztahů. Významně se na ní podílí celá kultura, která svou vlastní aktivitou zároveň vytváří potřebné podmínky pro svůj další rozvoj.

V kultuře se prolíná myšlenková reflexe minulých společenských poměrů se současností, vyjadřuje se úroveň rozvoje lidských smyslů člověka v morálce a umění, formují se představy o životě a budoucnosti člověka — a to vše na základě ideologie, vytvářené v souladu s objektivními sociálně ekonomickými zákonitostmi daného výrobního způsobu.

Hluboce humanistický obsah kvalitativních společenských přeměn v socialistické revoluci mění revolučním způsobem i kulturu. Spojuje ji s ideologií dělnické třídy, která nejhluběji vyjadřuje objektivní zájmy společnosti i člověka jako jednot-

livce, protože vyrůstá z poznání zákonitostí společenského vývoje, z nových výrobních poměrů a z perspektiv svobodného rozvoje člověka.

Socialistická kultura, jež vzniká v období nevidané společenské revoluční aktivity, není pouze souhrnem hodnot, jež lidstvo ve své historii vytvořilo, a prostým pokračováním minulé kultury.

Je to nová kultura. Nově syntetizuje minulé i soudobé kulturní hodnoty, reflektuje formování socialistického člověka a současně jej spoluvytváří. Je to kultura vysoce ideová, stranická, nesmiřitelná vůči všem formám duchovního útlačku člověka, naplněná aktivním revolučním optimismem.

Důsledné a ucelené osvojování si socialistické kultury vede ke kvalitativní přeměně vědomí lidí, spjaté s rozvíjejícími se a vyhrávajícími socialistickými výrobními a společenskými vztahy. Socialistické proměny společenského a individuálního vědomí se prostřednictvím lidské aktivity zpětně promítají do oblasti politické, ekonomické a kulturní. Změna společenského a individuálního vědomí a aktivizace tvořivé účasti lidí na celospolečenských přeměnách i na vlastním individuálním rozvoji tvoří hlavní obsah leninského projektu kulturní revoluce jako procesu, který zprostředkovává, rozvíjí a dovršuje kvalitativní změny ve vědomí a psychice lidí při budování socialistické společnosti.

Projekt kulturní revoluce vypracoval Lenin jako nezbytnou součást praktického socialistického přetváření života. Začínající praxi kulturní přestavby prvního socialistického státu světa teoreticky zobecnil tak, že se stala součástí univerzálního východiska kulturní revoluce v kterékoli zemi. Celý proces demokratizace kultury, stejně jako její vytváření, musí být všude prodchnut „duchem třídního boje proletariátu“ [Lenin 1955 : 313] — což neznamená nic jiného než strategickou realizaci celospolečenských zájmů.

V procesu přetváření společnosti se také proletariát realizuje jako historický subjekt. Proniká do všech souvislostí a vztahů ve společenském životě, osvojuje si je a cílevědomě je usměrňuje. Od dělnické kontroly přechází k dělnickému řízení průmyslu, od převzetí politické

moci postupuje k jejímu prohlubování prostřednictvím demokratické účasti pracujících mas, od „zestátnění“ kultury přechází postupně k jejímu osvojování a tvořivému rozvíjení.

Kulturní vzestup celé společnosti spočívá ve spojení pracujících mas s hodnotami kultury, vědy a techniky, v překonávání všech objektivních a subjektivních bariér v přístupu ke vzdělání a ke kultuře, v proměně vědomí celé společnosti na základě vědeckého světového názoru. Jedná se tedy o rozsáhlou demokratizaci systému vzdělání a kultury, jež je spojena s jeho ideologickou přestavbou, a o takové přeměny ve vědomí lidí, které odpovídají celospolečenským zájmům, a tím i zájmům všestranného rozvoje lidské osobnosti.

Univerzální platnost kulturní revoluce pro všechny socialistické země bez ohledu na konkrétní podobu jejich předchozího vývoje dokazuje právě Československo. V předválečném období bylo jednou z průmyslově nejvyspělejších zemí, plně rozvinutým buržoazně demokratickým státem. Pro předválečné Československo byla charakteristická vyzrálá kapitalistická třídní struktura ve smyslu polarizace buržoazie a dělnické třídy, se silnou vrstvou maloburžoazie a rolnictva, a propracovaná struktura buržoazně demokratických státních institucí i ústavně zabezpečených občanských svobod. Patřilo k nim rovné právo na vzdělání a účast na kulturním životě.

V oblasti vzdělání byla situace v Československu plně srovnatelná s takovými zeměmi, jako byla Francie, Švédsko, Švýcarsko i USA. Podobně jako v těchto kapitalistických zemích odpovídaly však obsah a organizační struktura vzdělávacího systému, stejně jako zaměření kulturního života, zájmům vládnoucí třídy. Demokratičnost zde byla pouze formální; ve skutečnosti byl přístup ke vzdělání a ke kultuře třídně omezen na vrstvy buržoazie, maloburžoazie a inteligence. Svědčí o tom fakt, že v předválečném Československu činil podíl dětí z dělnických rodin mezi studenty vysokých škol 7 %. Formálnost demokracie v přístupu ke vzdělání je typická i pro soudobou kapitalistickou společnost. Převážnou většinu studentů

dodává na vysoké školy buržoazie a střední vrstvy, ačkoli tvoří menšinu obyvatelstva.

Hluboká demokratizace vzdělání a kultury v Československu byla reálným krokem k tomu, aby se mohla rozvíjet aktivní účast lidí i na utváření kulturního bohatství. Demokratizace vzdělání se projevila nejen ve zvyšování počtu studentů (v tomto ohledu je socialistické Československo po celé období své existence na předním místě ve světě), ale také ve sblížování sociální struktury studentů se sociální strukturou obyvatelstva, rozvoji studia při zaměstnání na středních a vysokých školách, a současně v obsahové přestavbě vzdělání. Spočívá v nastolení důsledné vědeckosti poznatkového základu i metodologické přípravy vycházející z vědeckého světového názoru a ze spojení vzdělání se životem, s potřebami společnosti.

Vysoký podíl dětí z dělnických rodin na vysokých školách svědčí nejen o překonání formální demokratičnosti přístupu ke vzdělání. Změna sociální struktury studentů sama o sobě implikuje řadu dalších přeměn třídních i kulturních, spjatých s narušením sociální homogennosti dělnických rodin a se změnami sociálně kulturní atmosféry rodiny, z níž student pochází. Svědčí také o změně aspirací v dělnických rodinách a o překonání některých psychologických zábran v osvojování si vzdělání a kultury. Dále svědčí o tom, že vzdělání je všeobecně oceňováno jako důležitý faktor sociální a kulturní mobility a při zvyšování celkové úrovně života se stává nejen celospolečenskou, ale i individuální potřebou. V dlouhodobější perspektivě se tak v masovém měřítku zvyšují možnosti neustálého intelektuálního rozvoje celé populace, jejich tvořivých schopností.

Na stejných principech jako demokratizace vzdělání se rozvíjí i demokratizace kultury. Předpokladem jejího zpřístupnění nejširším vrstvám bylo znárodnění kulturních institucí a zařízení, osvobození kultury od nadvlády komerčních zájmů. Na znárodnění kulturních institucí navazovala velkopřevaha výstavba sítě kulturních zařízení, plánovitě zaměřená na rovnoměrné pokrytí celého území republiky.

Usilovná organizační, vzdělávací a výchovná činnost stranických a státních orgánů směřovala k tomu, aby se kultura stala každodenní potřebou lidí, aby jim — jak psal Lenin — „přešla do krve“.

Mnohonásobné zvýšení počtu účastníků kulturního života prokazují statistické údaje. Tak například v porovnání s rokem 1937 se v ČSSR zvýšil počet divadelních scén z 52 na 85, z toho na Slovensku z 3 na 21. Počet návštěvníků divadel stoupl zhruba dvakrát, na Slovensku téměř třikrát. Počet svazků v lidových knihovnách se zvýšil proti roku 1937 více než čtyřikrát, z toho na Slovensku téměř desetkrát. V počtu vydávaných titulů knih se Československo řadí po bok Belgie a Švédska, před Švýcarsko a Rakousko. V kinofikaci, v počtu rozhlasových a televizních přijímačů je Československo na předním místě ve světě, jak o tom svědčí údaje UNESCO. Neustále roste počet lidí zapojených do kolektivů umělecké tvořivosti, který dnes činí téměř půl miliónu osob.

Fakty ukazují, že ve všech oblastech, které můžeme považovat za rozhodující pro demokratizaci kultury, došlo k obrovskému rozvoji za současného zvyšování kulturní aktivity obyvatelstva.

Komunistická strana navazovala při řešení složitých otázek rozvoje socialistické kultury na svou předválečnou kulturní politiku, v níž se opírala o kulturní horizonty otevřené Velkou říjnou socialistickou revolucí. V zápasech o novou, socialistickou kulturu se ukázalo, že obsahová demokratizace kultury, její socialistický charakter nemohou vzejít jen z pokrokových národních tradic. Socialistické kulturní hodnoty vyrůstají především z dialektiky boje za novou společnost, vyplývající z kvalitativně nových výrobních poměrů, jejichž upevňování a vyžívání je prováděno utvářením nového vědomí společnosti a nových hodnotových orientací, které mají internacionální charakter. Postupně se stávají zdrojem přetváření celého způsobu života lidí. Prostřednictvím vzdělání a kultury se vracejí do jejich praktické činnosti a jí obohaceny krystalizují v teoretické podobě jako filozofický marxisticko-leninský základ dalšího, socialistického pohybu kultury. Teprve v tomto procesu se rozvíjejí,

upevňují a nově strukturují kulturní a umělecké hodnoty, vytváří se skutečně všelidská kultura.

Součástí tohoto přetvářejícího procesu je i hluboká přeměna sociálního a duchovního zázemí kultury, vědomí a psychiky umělců, kteří čerpají svou inspiraci především z nové skutečnosti. Svě tvůrčí schopnosti realizují ve společném zápase o lidské naplnění života bok po boku s pracujícími. Poučení zkušenostmi z minulých let, velice dobře chápou demagogii současných buržoazních obránců práv člověka. Uvědomují si, že jedinou cestou pro ně samé je jejich společenská aktivita, která jim pomáhá pochopit a poznat celou hloubku společenských přeměn, k nimž dochází nejen u nás, ale v celém socialistickém společenství. Nechtějí zůstat na okraji zrychlujícího se společenského pohybu, mimo procesy probíhající ve vědomí lidí, jež jsou výsledkem zrání jejich socialistického uvědomění a na místo verbální identifikace se socialismem nastupuje prožívání nové skutečnosti a aktivní účast na její tvorbě.

V socialistickém společenství se kultura plně realizuje jako vyjádření specificky lidské kvality vztahu člověka k přírodě, ke společnosti, k druhým lidem i k sobě samému. Je výrazem humanizace lidského života, rozmanitosti a bohatství lidských potřeb a mírou rozvoje mnohostranných schopností člověka.

Z tohoto hlediska má značný význam skutečnost, že do struktury nejen celospolečenských, ale i individuálních potřeb stále výrazněji vstupuje potřeba zvyšování kvalifikace a permanentního vzdělávání. Demokratizace vzdělání a rozvoj společenské aktivity zde hrají významnou úlohu. Podíl činností spjatých se zvyšováním kvalifikace a s dalším vzděláváním ve volném čase je přímo úměrný dosažené úrovni vzdělání a míře politické a veřejné angažovanosti. S růstem vzdělanostní úrovně a veřejné aktivity populace stoupá také četba knih i návštěvnost galérií, výstav a koncertů. V rozvoji vzdělanosti a kulturních potřeb osobnosti se setkává zájem společnosti se zájmem jednotlivce. Společenský zájem překračuje instrumentální pojetí těchto potřeb, charakteristické pro buržoazní společnost, která redukuje

člověka na pouhou pracovní sílu, na prostředek reprodukce kapitálu. Podstatný soulad zájmů rozvoje jednotlivce a socialistické společnosti se projevuje v potřebě všestranného rozvoje osobnosti člověka, jehož aktivní účast na realizaci celospolečenského zájmu je tím větší, čím je jeho osobnost rozvinutější bohatstvím lidských potřeb a vztahů. Masový rozvoj kulturní úrovně a kultivace potřeb je výrazem překonávání třídních rozdílů a postupující sociální stejnorodosti naší společnosti.

Vytváření sociální stejnorodosti socialistické společnosti neznamená zánik dělnické třídy, ale naopak zvýšení její historické role v procesu její vlastní sebezpřeměny. Tím méně znamená ztrátu její historické role, která se realizuje uplatňováním její vedoucí úlohy ve společnosti a již má, podle představ některých teoretiků současného kapitalismu, převzít inteligence [Man 1973 : 194—195]. Sociální stejnorodosti se tu dosahuje sblížováním tříd právě na principech vedoucí role dělnické třídy — s využitím procesu vědeckotechnické revoluce, růstu společenských výrobních sil a plného rozvoje lidské iniciativy a tvořivosti, jemuž otevřela cestu změna společenských výrobních poměrů.

Sblížení pracovních a životních podmínek sociálních tříd v socialistické společnosti má — v souvislosti se zabezpečováním stále rostoucí materiální a kulturní úrovně všech pracujících — své pronikavé důsledky jak v dalším růstu produktivních sil společnosti a v prohlubujícím se kolektivismu života, tak i v prohlubující se individualizaci jednotlivců, kteří mají možnost rozvíjet své talenty a zájmy, své tvořivé schopnosti ve speciálních činnostech. Cíl socialistické společnosti, tj. vytváření všestranně rozvinuté osobnosti člověka, se zároveň stává — zejména v procesu výstavby rozvinuté socialistické společnosti — nástrojem neustálého procesu sebezpřeměny společnosti jako celku i sebezpřeměny každého jednotlivce. Tato kolektivní a individuální sebezpřeměna je zdrojem trvalé dynamiky socialistické společnosti, s níž je spjata i sociální jistota a reálný optimismus socialistického člověka.

Sociální stejnorodost společnosti je výsledkem marxisticko-leninského řešení ná-

rodnostní otázky, překonávání rozdílů mezi městem a venkovem, sblížování sociálních podmínek života fyzicky a duševně pracujících, změn v obsahu jejich práce, společenské a kulturní aktivity. To vše vytváří podmínky pro postupné překonávání rozdílů mezi fyzickou a duševní prací. Skutečně demokratická společnost, jejíž zájmy se nerozcházejí se zájmy jednotlivých regionů a zejména národností, může vyrůst — jak názorně ukazuje příklad Československa — jen na základě marxisticko-leninské národnostní politiky a v podmínkách budování socialismu. Úrovně, již bylo dosaženo v období budování socialismu při vyrovnávání ekonomicko-sociálních a kulturních rozdílů mezi českými zeměmi a Slovenskem, nemá obdoby v žádné z kapitalistických zemí. Slovenské národní hospodářství, vzdělání a kultura se v uplynulých letech vyvíjela dynamičtěji, než tomu bylo v českých zemích. Výsledkem toho je vyrovnání rozdílů mezi českými zeměmi a Slovenskem, což ve svých důsledcích představuje znásobení dynamiky ekonomického, sociálního, politického a kulturního rozvoje celé Československa.

V průběhu socialistických změn v materiálním i duchovním životě našich národů došlo také k nejpozoruhodnější kvalitativní změně ve vědomí venkovského obyvatelstva při združstevnění vesnice.

Základem kvalitativních přeměn na vesnici byla změna soukromého vlastnictví v zemědělství ve vlastnictví státní a družstevní a přeměna rozdrobené zemědělské malovýroby v zemědělskou velkovýrobu. Spolu s tím se rychle změnil i obsah zemědělské práce a způsob života dřívějších soukromých rolníků. Od výrazně individualistického způsobu života, založeného na soukromém vlastnictví půdy, přecházeli zemědělci k orientaci na celospolečenské zájmy, od nichž odvozují své hodnotové normy a způsob života. Družstevní rolnictvo se tak stalo důležitým stabilizačním a dynamickým činitelem. To platí i pro další perspektivy socialistické společnosti.

Změny v povaze práce v zemědělství přinesly také značné zvýšení volného času, jehož objem i struktura se blíží podmínkám pracovníků v průmyslu. Přibližně

stejně množství času věnují pracovníci v zemědělství sledování televize, četbě, sebevzdělávání, amatérské umělecké a technické tvořivosti, řízení výroby a správy. Srovnatelná je návštěvnost kina, čas věnovaný motorismu, účast na společenské zábavě a sportu.

Združstevnění a na něm založený ekonomický, politický a kulturní vzestup vesnice v Československu v podstatě znamená překonání rozdílu mezi městem a vesnicí, což je charakteristickým rysem vyšší fáze socialismu.

Kvalitativní přeměny, k nimž v Československu došlo, přispívají podstatným způsobem ke sblížování fyzické a duševní práce. Samo vzdělání a kulturnost se stávají, a to velice výrazně, nejen celospolečenskou, ale také individuální potřebou lidí. Ke skutečnému sblížování fyzické a duševní práce může docházet jediné tehdy, jestliže se sblížují sociální podmínky života jednotlivých sociálních tříd, zájmy a potřeby duševně a fyzicky pracujících, jestliže jsou překonávány rozdíly v obsahu jejich práce a v jejich kulturní úrovni. Sblížováním sociálních podmínek jejich života a práce, potřeb a zájmů, obsahu práce, společnými perspektivami a životními jistotami je překonáván také jednostranný mechanismus tzv. kulturních vzorů. Představu, že tzv. nižší vrstvy se budou postupně přibližovat kulturním vzorům, které pro ně představují tzv. vyšší nebo vzdělané vrstvy, socialistická praxe popírá. Proces kulturního sblížování je dialektický: do kulturního systému společnosti vstupují kulturní hodnoty všech společenských tříd a skupin, které obstály v prověrce času a zůstávají živé také v konfrontaci se socialistickým systémem hodnot. Přitom všelidskost historického poslání dělnické třídy činí z jejího hodnotového systému přirozený střed kulturních hodnot nové společnosti.

Socialistické přeměny se ve společnosti prosazují také v nových, pro socialismus zcela specifických mechanismech, jako je hnutí brigád socialistické práce. Toto hnutí, navazující na socialistické soutěžení z prvního období budování socialismu, se rozvíjí od přelomu padesátých a šedesátých let a znovu pak v sedmdesá-

tých letech po překonání společenské krize. V současné době jde o masové hnutí, v němž je zapojeno 1 650 000 pracujících v průmyslu, v zemědělství, ve vědeckých ústavech, ve zdravotnictví, ve službách i v ostatních oblastech života společnosti. Pro toto hnutí je charakteristická právě mnohostrannost aktivit, spojování pracovní iniciativy s novými formami a obsahy mimopracovního života, posílení kolektivního vědomí a veškerých činností. Pokud v socialistické společnosti můžeme hovořit o celospolečenských vzorech, pak to platí pro tento typ integrace pracovních a kulturních aktivit, v níž se manifestují jednota nových postojů k práci a k volnému času, nové hodnotové orientace, nová „kvalita života“. Přitom jde o základní proud společenské iniciativy, která vznikla uvnitř dělnické třídy a jejímž prostřednictvím se vytvářejí nejen materiální hodnoty, ale také se upevňuje morálně politická jednota lidu.

Dosažené kulturní přeměny vyúsťují ve sjednocování názorů celé společnosti na historický vývoj a jeho další perspektivy na principech dialektickomaterialistického pojetí dějin a marxistického světového názoru. Tato názorová jednota vyplývá z celkových kvalitativních změn ve společnosti, jejichž zdrojem je přeměna vlastnických vztahů a cílevědomé úsilí komunistické strany o celkové hmotné i kulturní povznesení národů. Toto praktické uskutečňování humanismu umožňuje socialistické společnosti vytvářet novou kolektivitu, jejímž dialektickým protipólem je uplatňování a rozvíjení individuality jednotlivce. Uvolňování a rozvíjení lidské tvořivosti jako univerzální schopnosti člověka je neodmyslitelnou součástí tohoto společenského procesu. Promítá se do všech společenských oblastí a nutně provází vyrovnávání kulturních rozdílů v celospolečenském měřítku. Tvořivý přístup lidí se v masovém měřítku neuplatňuje pouze ve vlastní pracovní činnosti, i když právě zde se výrazně projevuje. Účast na stranickém a státním řízení, aktivní politická a organizátorská činnost pracujících zpětně zvyšují jejich celkovou kulturní úroveň a rozhled, zvedají je nad privatismus maloměstáka a pomáhají vytvářet socialistický způsob

života, v němž lidé opouštějí starý systém hodnot, vybudovaný na vztahu k soukromému vlastnictví, a vytvářejí systém nový, jehož vrcholnou hodnotou je všestranně rozvinutá osobnost socialistického člověka.

Příklad socialistického rozvoje Československa i jiných socialistických zemí prokazuje internacionální platnost zákonitosti socialismu, v nichž jsou zakotveny ideje Velkého října, i skutečnost, že dělnická třída ve svém třídním boji zákonitě navazuje na progresivní dějinné tendence, že je jediným nositelem společenského pokroku, jehož vyústěním je komunismus.

Socialismus prakticky zabezpečil lidská práva a sociální jistoty, rozvinul velkolepý vzdělávací a kulturní program, otevřel zdroje lidské tvořivosti a zabezpečil tak samu důstojnost člověka. Proti této realitě, vyrůstající z odkazu Velkého října, nemůže kapitalistická společnost postavit svou realitu: nesplnila ani očekávání blahobyti pro všechny, nepřekonala úpadek kultury, nedochází k celkovému ozdravení buržoazní společnosti, ale naopak — její krize se prohlubuje. Proto také nemůže proti teorii marxismu-leninismu postavit ucelenou teorii společnosti a člověka, ale pouze teoretické fragmenty, které popírá každá z dalších etap prohlubující se krize světového imperialismu.

Skutečnost, že se političtí představitelé imperialistických kruhů, jejich teoretici a publicisté uchýlili v současné fázi svého marného boje proti reálnému socialismu a jeho teoretickometodologickému základu do oblasti tzv. lidských práv, je dokladem toho, že socialismus úspěšně vytlačuje kapitalismus z pozic, z nichž ovládal nejen pracující vlastní země, ale i celé národy nacházející se ve sféře jeho ekonomického a politického vlivu, že historickou iniciativu definitivně převzal socialismus. Jejich ústup do oblasti tzv. lidských práv je ve skutečnosti útekem od vlastní reality, je zaujetím obranné pozice před vítězným postupem leninismu, před přitažlivým příkladem reálného socialismu, před působením idejí Velkého října, které jsou jedinou reálnou nadějí lidstva v současném světě.

Literatura

- Arimendi, R.: *Vystoupení na Vsesvazové konferenci o internacionalismu*. Taškent, duben 1977, s. 12.
Gottwald, K.: *Spisy* 15. Praha, SNPL 1961.
Marx, K.—Engels, B.: *Komunistický manifest*. Spisy 4. Praha, 1958.
Lenin, V. I.: *Spisy*. Sv. 31, SNPL 1955.
Man-Science-Technology. Academia Prague, Moscow—Prague 1973.
Usnesení ÚV KSSS k 60. výročí VŘSR. Rudé právo, 1977. Ustavující sjezd KSČ.

Резюме

Гулакова М.: Наследие Великого Октября в практике культурного строительства социалистической Чехословакии

В начале статьи рассматривается плодотворное влияние Великого Октября на международное рабочее движение, сказавшееся прежде всего в формировании коммунистических партий, в том числе и Коммунистической партии Чехословакии. С самого момента своего основания в 1921 году она руководствовалась ленинской концепцией социалистического строительства.

Современной формой воплощения наследия Великого Октября является проведение в жизнь ленинских принципов строительства социализма. Прежде всего имеется в виду смелый творческий подход к решению проблем, выдвинутых социалистической практикой в ходе мирного сосуществования двух мировых систем.

Общезначимость культурной революции доказывается в статье на конкретном примере социалистического строительства в Чехословакии. Связь культурной революции с социально-экономическими и политическими преобразованиями, которые способствуют активизации и развитию творческих сил общественного субъекта, результирует в процессе складывания социальнооднородного общества. Этот процесс обусловлен марксистско-ленинским решением национального вопроса, преодолением существенных различий между городом и деревней, сближением социальных условий жизни работников физического и умственного труда, изменениями в содержании труда, развитием общественной и культурной деятельности трудящихся: все это постепенно создает условия для преодоления различия между физическим и умственным трудом. Значительную роль в этих процессах играют новые, присущие социализму механизмы — бригады социалистического труда и прочие формы коллективного сотрудничества при решении всех общественных и личных проблем, связанных с ответственным подходом к труду, к жизни и к каждой отдельной личности.

Пример социалистического развития Чехословакии, равно как и других социалистических стран, доказывает интернациональную значимость закономерностей социализма вы-

ражающих идеи Великого Октября, доказывает факт, что рабочий класс в своей классовой борьбе развивает прогрессивные исторические тенденции, что он является единственным носителем общественного прогресса, ведущего к коммунизму.

Социализм практически обеспечил человеческие права, дал людям социальную уверенность, начал осуществлять великолепные программы в области образования и культуры, освободил источники человеческого творчества и обеспечил тем самым само человеческое достоинство. Этой реальностью, вырастающей из наследия Великого Октября, капитализму нечего противопоставить: в капиталистической действительности не сбылись надежды на всеобщее благоденствие, капиталистическому обществу не удалось преодолеть упадок культуры, оздоровление общества не состоялось — наоборот, кризис его углубляется. Поэтому буржуазия не может противопоставить марксизму-ленинизму и цельной теории общества и человека, а вынуждена довольствоваться теоретическими фрагментами, несостоятельностью которых вскрывает всякий дальнейший этап углубления кризиса мирового империализма.

Summary

Huláková M.: Cultural Heritage of the Great October Revolution in the Practice of Socialist Construction in Czechoslovakia

In the present paper, the inspiring influence of the Great October Revolution upon the international workers' movement is subjected to discussion. It has made itself felt in the constitution of communist parties, including the Communist Party of Czechoslovakia. Ever since its foundation in 1921, its underlying notion has been Lenin's conception of socialist construction.

At present, the realization of the heritage of the Great October has assumed the form of actualizing Lenin's principles of socialist construction. These involve a bold, creative approach to the solution of problems raised by socialist practice under the conditions of peaceful co-existence of two world systems.

The practice of socialist construction in Czechoslovakia serves as a basis for analyzing the general significance of the cultural re-

volution. Its association with socio-economic and political transformations wherein the creative forces of the social subject are activated and developed results in the rise of the society's social homogeneity. This comes about as a consequence of the Marxist-Leninist solution of the nationality problem, the overcoming of substantial town-village differences, the homogenization of social conditions of life of physical workers and brainworkers, changes in the content of work and development of their social and cultural activity: all this creates conditions for gradually overcoming the differences between physical work and brainwork. In these processes, a relevant role is played by new mechanisms typical of socialism: Brigades of socialist labour and other forms of collective co-operation in solving all social and personal problems connected with a responsible approach to work, to life and to each individual human personality.

The example of socialist development in Czechoslovakia and in other socialist countries proves the international validity of the laws of socialism wherein the conceptions of Great October are anchored, as well as the fact that, in its class struggle, the working class builds on progressive historical tendencies, being the one and only bearer of social progress the culminating stage of which is communism.

Socialism has practically ensured human rights and social securities, developed a grandiose educational and cultural programme, opened up the sources of human creativity and thus secured man's dignity itself. This reality, based on the heritage of Great October, cannot be counterpoised by any reality capitalist society would be capable of producing: this society has even failed to fulfil the claimed affluence for all, as well as to overcome the decline of culture. No general recuperation of bourgeois society is taking place: on the contrary, its crisis is becoming more intense. For this reason, capitalist society is also unable to contradict the theory of Marxism-Leninism with any finished theory of man and society but only with theoretical fragments that are refuted by each of the subsequent stages of the deepening crisis of world imperialism.